

Jaká je práce žen v rozvojových zemích?

Cíl:

Uvědomit si, jaké zápory a klady přináší do rozvojových zemí nárůst průmyslové výroby a s ním spojená zaměstnanost žen. Přemýšlet o ambivalentnosti dopadů globalizace na životy žen.

Kapitoly:

Gender a globální problémy, Gender a trh práce, Gender a společnost

Pomůcky:

3 kopie pracovního listu

Čas:

30 minut

Věk:

střední škola

Velikost skupiny:

spíše menší třída

Postup:

- 1) Třídu rozdělíme do tří heterogenních skupin. Pro zařazení jednotlivých žáků/žákyň do skupin doporučujeme použít losování, aby skupiny vznikly náhodně. Dvě skupiny povedou hranou diskusi, třetí skupina bude probíhající diskusi pozorovat a hodnotit.
- 2) Všem skupinám dáme kopii pracovního listu. Úkolem každé z diskusních skupin je přečíst si text na pracovním listu a na základě toho připravit argumenty obhajující nebo zavrhuující vzestup průmyslu a zaměstnanosti žen v rozvojových zemích s minimálními ekonomickými náklady. Jedna skupina bude obhajovat existenci výrobních podniků v rozvojových státech. Druhá skupina bude zastávat názor, že výrobní podniky jsou projevem a nástrojem vykořisťování, a měly by být proto zrušeny.
- 3) Následně obě skupiny povedou mezi sebou hranou diskusi, kterou moderujeme a případně usměrňujeme spolu se třetí skupinou pomocí kladení otázek. Otázky by měly směřovat k podmínkám zaměstnávání žen. Například: Měly by si ženy ve výrobních podnicích založit odbory a usilovat o zlepšení svých podmínek?, Měla by vedení podniků sama dbát na zlepšování pracovních a finančních podmínek zaměstnaných žen?, Jsou ženy pracující v městských podnicích svobodnější či méně svobodné než nezaměstnané ženy na venkově? atd.
- 4) Třetí skupina sleduje probíhající diskusi. Pokud diskuse stagnuje, můžeme do ní zasahovat kladením otázek. Po skončení diskuse třetí skupinu vyzveme, aby zhodnotila její průběh. Zajímá nás jednak formální úroveň diskuse (kdo hovořil, kdo skákal do řeči, jaká byla úroveň argumentů atd.), jednak obsah diskuse (byly zmíněny všechny relevantní argumenty, využívali žáci/žákyň své další znalosti o globálních problémech, upozorňovali na vztah mezi rozvojovými a západními státy, ukazovali negativní dopady na různé skupiny obyvatelstva, včetně západních států atd.). Zvláště velkou pozornost by pozorovatelská skupina měla věnovat průběhu diskuse z genderového hlediska (lišila se frekvence příspěvků dívek a chlapců, lišil se směr a úroveň argumentů dívek a chlapců, lišil se respekt diskusních oponentů/ek a kolegů/ů vůči dívkám a chlapcům atd.).

Komentář:

Téma globalizace je velice široké a ambivalentní. Zahrnuje jak pozitivní důsledky, tak i řadu negativních dopadů. Uvedená aktivita umožňuje žákům/žákyňm nahlédnout různé aspekty globalizace a její skryté souvislosti. Cílem aktivity je ukázat žákyním/žákům některé méně obvyklé stránky zaměstnávání žen v rozvojových zemích, které produkují výrobky určené pro evropský a americký trh. Využívá k tomu text z knihy *Globalizovaná žena* od uznávané odbornice v oboru gender studies Christy Wichterich. Žákyňe a žáci si mohou jeho prostřednictvím uvědomit, jaká rizika v sobě globalizace v podobě přenesení výroby do rozvojových zemí obsahuje. Jedná se zejména o zaměstnávání pracovních sil za velice nízké platy bez dodržování základních hygienických podmínek a o závislost rozvojových zemí na západních společnostech a jejich konzumu. Paradoxně ale globalizace zároveň přináší nové možnosti seberealizace tamních obyvatel, zejména žen. Tyto změny však potenciálně vedou k rozpadu sociálních institucí, na nichž dané společnosti stojí – tj. zejména rozklad rodinných vazeb, které tradičně jsou ukotvovány ženami. Vedle uvedeného hlavního cíle aktivita také podporuje diskusní schopnosti žáků/žákyň, učí je sebehodnocení a buduje v nich genderovou citlivost využívanou v komunikaci s druhými.

K AKTIVITĚ „JAKÁ JE PRÁCE ŽEN V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH?“**Ukázka z publikace Christy Wichterich *Zprávy o budoucí nerovnosti - Globalizovaná žena***

Tasmin přišívá límce ke košilím, šedesát kusů za hodinu, sedm set za den. Jedna košile se ve firmě Rhine Garments ušije za půl hodiny, od prvního stehu po poslední knoflík. Mezi natěsnanými šicími stroji fungují jako běžící pás dvacítilé až čtrnáctileté dívky. Potom se zkontroluje kvalita, košile se vyžehlí, sepne se špendlíky, zabalí do průhledné fólie a jako koruna všeho se přilepí označení Grüner Punkt. Dělna práce bije do očí: muži stříhají, žehlí a balí, ženy šijí. Celkem čtyři sta padesát zaměstnanců vyrobí denně tři a půl tisíce pestrobarevných košil pro zásilkový obchodní dům Baur v Bavorsku. V žádné jiné zemi se nevyrobí tolik triček a košil pro evropský trh jako v této zemi u Bengálského zálivu.

Tasmin si denně vydělá v přepočtu dvě marky. Za měsíc si přijde včetně přesčasů na šedesát pět marek, což je o něco víc než oficiální minimální mzda. Ženy mají ve výplatních sáčkích o téměř třetinu méně než muži. Šít se Tasmin naučila přihlížením. O přestávkách se pak cvičila přímo na stroji. Její šéf tomu nadneseně říká on-the-job-training. Velmi zřídka se nějaké šičce podaří stát se předačkou. Stříhání je prý pro dívky moc těžké, tvrdí elegantní Shibli, kromě toho jich většina přestane pracovat, když se vdá. Což znamená, že školit dělnice se pro tvrdě kalkulujícího podnikatele nevyplatí.

Tasmin přišla do Dháky ve čtrnácti letech po šestileté školní docházce. Její otec je rolník a musí polovinu sklizně odevzdat majiteli půdy jako pachtovné. Protože mu dluhy přerostly přes hlavu, nezbylo mu nic jiného než s odchodem dcery souhlasit. Příbuzná, u níž Tasmin v Dháce zpočátku bydlela, ji vzala s sebou do továrny. Tři čtvrtiny zaměstnanců pocházejí z venkova a většina z nich se domů už nevrátí.

Většina textilních dělnic je neprovdaná jako Tasmin. Chce prý ještě počkat, říká zahanbeně. A na otázku, jestli na ni rodiče nenaléhají, když už jí je osmnáct, říká, že ano, ale jsou daleko a ona si chce sama našetřit na věno. „Starám se sama o sebe a ještě rodičům posílám peníze,“ říká. Měla štěstí, a tak bydlí spolu s dalšími kolegyněmi v jednom z mála hostelů, ženských ubytoven. S nimi jde ráno do práce, večer se vrací, chodí nakupovat a občas do kina. Na vesnici by Tasmin čekala parda, což doslova znamená, že by žila za závěsem. Svobodu pohybu by měla jen v domě a na dvoře, byla by vyloučená z veřejných prostor, žila by odděleně od mužského světa a její chování by podléhalo přísným normám. Život ve městě a námezdní práce pro ni zpočátku znamenaly kulturní šok, který přinášel více strachu než pocitu svobody. Nyní však o svém odchodu z malorolnického prostředí říká, že poznala svět. Samostatnost, kterou Tasmin daleko od rodiny denně prokazuje, nazývá socioložka Salma Chaudhury „významnou kulturní proměnou“. A Redwan Ahmed, poslanec a předseda Svazu výrobců a exportérů textilu triumfálně tvrdí, že průmysl přinesl ženám sociální revoluci.

Cena, kterou ženy zaplatí za vlastní příjem a nové možnosti jednání a pohybu, je nicméně vysoká. Práce je vyčerpávající. Ať chtějí nebo ne, musí dělat přesčasy. A právě na přesčasech, jak si většina z nich stěžuje, je zaměstnavatel bere na hůl, zpravidla jim zaplatí jen polovinu. Po několika letech si většina dělnic stěžuje na problémy s očima, bolestí hlavy a celkovou slabost. Prach ve vzduchu a chemikálie ve tkaninách situaci ještě zhoršují. Problémy s močovým měchýřem jsou důsledkem nedostatečného množství toalet a nařízení, že šičky nesmějí příliš často opouštět pracoviště.

Ženy se obávají hlavně dvou věcí: požáru a znásilnění. V roce 1996 uhořelo v Dháce 32 dělnic ve dvou textilních továrnách, protože tam nebyly nouzové východy ani hasicí přístroje. Okamžitě se to rozkřiklo. O znásilněních se naopak mlčí.

Podnikatelé doufají, že boom vydrží. Avšak nejistota se šíří. Trumf nejlevnější pracovní síly na světě nevydrží věčně. Předseda zaměstnavatelů Redwan Ahmed pokládá za nutné zajistit dvě věci, aby výroba nebyla přesunuta jinač:

„Musíme udělat všechno pro to, abychom náklady udrželi co nejnižší, a zároveň musíme zvýšit vlastní podíl na vyrobené hodnotě. Ten dosud dělá necelých 30 %, protože látky a stroje se dovážejí.“

Světová dohoda o textilu dosud tento chudý stát zvýhodňuje. Bangladéš může čile exportovat textil do Evropy bez omezení kvótami, které platí pro Pákistán a Indii. Těmto a dalším státům smlouva stanovila přesné množství textilu, které je možné ze země Jihu exportovat do průmyslových států Severu, aby se chránil tamní textilní průmysl. To se změní nejpozději v roce 2005, kdy smlouva vyprší. Potom bude světový trh s textilem bez kvót a nastane období konkurence bez hranic.

Vláda v Bangladéši dělá všechno pro to, aby před tímto datem přilákala do země víc zahraničních investorů. Kromě obou zón volného obchodu v Chittagongu a v Dháce chce zřídit další dvě, exkluzivně pro zahraniční kapitál.

Zvláštní atraktivita těchto podnikatelských enkláv spočívá v tom, že v nich neplatí zákony regulující pracovní právní vztahy, které jsou dosti dobré a na zbylém území státu platné. Odborové organizace a stávky jsou zakázané.

Vytvářejí se oázy vykořisťování levné ženské pracovní síly.

Zdroj: Wichterich, Ch. (2000). Zprávy o budoucí nerovnosti – Globalizovaná žena. Praha: Profem. str. 23–26 (kráceno).

Dotýkají se globální problémy všech stejně?

Cíl:

Diskutovat o možných přístupech ke globálním problémům a o možnostech jejich řešení. Uvědomit si, že míra nebezpečných důsledků jednotlivých globálních problémů se liší pro různé sociální skupiny.

Kapitoly:

Gender a globální problémy

Pomůcky:

jedna kopie pracovního listu pro každou skupinu, jeden arch papíru (formát A3 či A2) a fix pro každou skupinu

Čas: 30 minut

Věk: střední škola

Velikost skupiny: běžně velká třída

Postup:

- 1) Třidu rozdělíme na několik skupin složených pouze z dívek či z chlapců. Každá skupina by měla čítat přibližně 4–5 žáků/žáček.
- 2) Každé skupině rozdáme jednu kopii pracovního listu a sdělíme všem instrukce. Úkolem každé skupiny je diskutovat o čtyřech globálních problémech uvedených v pracovním listě. Diskuse by měla být zaměřena na zodpovězení dvou otázek:
 - Jak se daný globální problém dotýká životů žen a životů mužů v nejvíce postižených oblastech? Liší se dopady problému na obě skupiny?
 - Jak se projevuje daný globální problém v rozvojových a v západních zemích?, Vyskytuje se problém ve všech zemích? Pokud ano, liší se jeho projevy?
- 3) Skupiny by měly mít na vnitřní diskusi přibližně prostor 10–15 minut (délka záleží na pokročilosti studujících). Po ukončení diskuse by každá skupina měla zapsat závěry diskuse na arch papíru. Je vhodné, aby struktura archů byla u každé skupiny shodná. Může ji tvořit tabulka, kde jsou v řádcích uvedeny jednotlivé globální problémy a ve sloupcích cílové skupiny: ženy, muži, rozvojové země, západní země. Do každého pole skupiny vepíšou specifické dopady pro danou cílovou skupinu.
- 4) Archy s odpověďmi se vyvěsí po třídě a zástupkyně/zástupci skupin postupně představí závěry z diskuse v dané skupině. Po představení všech skupin začne celotřídní diskuse o shodách a rozdílech v jednotlivých odpovědích. Protože jsou skupiny z hlediska pohlaví studujících homogenní, je vhodné v diskusi upozorňovat na to, že danou problematiku vidí chlapci i dívky stejně, případně rozdílně. V případě rozdílu se snažíme se žákyněmi a žáky diskutovat o možných příčinách odlišností tím, že zpětně reflektujeme průběh diskuse – jak vypadala diskuse k danému bodu ve skupině, jaké argumenty padaly, jak jednotný byl pohled skupiny, kolik členů/členek skupiny se do diskuse zapojilo, zda byl v diskusi opomenut nějaký názor či fakt, který zazněl u jiných skupin atd.

Komentář:

Aktivitu je vhodné zařadit na závěr učiva o globálních problémech. Předpokládá totiž aplikaci osvojených poznatků na různé skupiny obyvatel planety Země. Aktivita je důležitá rovněž proto, že učí žákyně a žáky přemýšlet v souvislostech. Ačkoli se globální problémy obvykle prezentují jako problémy s univerzálními důsledky, v realitě tomu tak obvykle není – míra, v jaké daný globální problém zasahuje životy konkrétních lidí, se velmi liší.

Nejvíce jsou globálními problémy ohroženi obyvatelé rozvojových zemí. Ani tam však důsledky nejsou rozprostřeny zcela rovnoměrně. Ženy bývají následky globálních problémů ohroženy častěji než muži. Příčinou je obvykle omezenější přístup žen k finančním prostředkům v důsledku kulturních tradic, které ženu spojují výhradně s pobýváním v domácnosti.

Ekologické problémy a na ně se vážící vyčerpání přírodních zdrojů se dotýkají žen ve větší míře proto, že jejich činnosti v domácnosti jsou přímo závislé na přírodních zdrojích (např. vysychání studen znamená delší cestu pro vodu). Populační problémy dopadají na ženy zejména v podobě vysoké porodnosti a s ní spojené úmrtnosti, dále feminizace chudoby či usmrcování dívek v oblastech s regulací porodnosti. Nemoci ohrožují ženskou populaci z důvodu celkového oslabení organismů žen (například kvůli početným porodům), menší přístupnosti zdravotní péče pro ženy či onemocnění žen v postavení obětí (například AIDS).

Diskuse po ukončení práce ve skupinách by se měla věnovat jak závěrům týkajících se jednotlivých cílových skupin, tak i rozvíjet závěry nové týkající se propojení charakteristik uvedených cílových populací. Žákyně a žáci mají obvykle tendenci uvažovat o dopadech globálních problémů na rozvojové země. Představit si možné rozdíly v následcích pro ženy a muže žijící v rozvojových zemích pro ně bývá obvykle náročnější, ale jsou toho schopni. Uvažovat o západních zemích je však pro ně obvykle velice těžké a zcela neuchopitelné bývá porovnávání možných dopadů pro ženy a muže žijící v západních zemích. Na tyto obtížné představitelné oblasti se snažíme v diskusi pozornost žáků a žákyň nasměrovat.

K AKTIVITĚ „DOTÝKAJÍ SE GLOBÁLNÍ PROBLÉMY VŠECH STEJNĚ?“

Diskutujte o následujících globálních problémech. Pokuste se uvést všechna fakta, která o těchto problémech znáte.

1. Ekologické problémy
2. Populační problémy
3. Vyčerpání přírodních zdrojů
4. Nemoci

U každého z vyjmenovaných globálních problémů se zamyslete nad tím, jak se dotýkají života žen a života mužů v nejvíce postižených oblastech (liší se důsledky globálních problémů pro ženy a pro muže?).

Dále se zamyslete nad tím, jak se jednotlivé globální problémy projevují v rozvojových zemích a v západních zemích (liší se projevy globálních problémů například v Evropě a v Africe?)

Závěry diskuse shrňte a запиšte do následující tabulky:

	Důsledky pro ženy	Důsledky pro muže	Důsledky v rozvojových zemích	Důsledky v západních zemích
Ekologické problémy (např. znečištění půdy v důsledku úniku chemikálií z továrny)				
Populační problémy (např. porodnost)				
Vyčerpání přírodních zdrojů (např. nedostatek vody)				
Nemoci (např. AIDS)				

Zelený pás Afrikou

Cíl:

Přemýšlet o problémech životního prostředí a uvědomit si jejich možné sociální dopady v podobě tzv. feminizace chudoby.

Kapitoly:

Gender a globální problémy

Pomůcky:

kopie pracovního listu pro každého žáka/žákyni či skupinu

Čas:

30 minut

Věk:

střední škola

Velikost skupiny:

běžně velká třída

Postup:

- 1) Žákům/žákyním rozdáme kopie pracovního listu s článkem *Stromy pro demokracii*, jehož autorka Wangari Maathai je nositelkou Nobelovy ceny za mír roku 2004.
- 2) Požádáme je, aby si článek přečetli. Četbu článku můžeme dát žákyním/žákům za domácí úkol. Pokud je třída vnímavá a je seznámena s některými netradičními formami práce, například technikami využívanými kritickým myšlením, můžeme žáky/žákyně vyzvat, aby při čtení označovali různé druhy informací: u každé informace, která je jim známá, udělají na kraji řádku „fajfku“, u každé nové informace udělají křížek, u informace, s níž nesouhlasí nebo která je překvapila, udělají vykřičník.
- 3) Následně žáky/žákyně rozdělíme do skupin. Doporučujeme využít přirozené členění třídy a za skupinu považovat například čtyři žáky/žákyně sedící ve dvou lavicích za sebou. Práce ve skupině není v této aktivitě natolik významná, že bychom museli skupiny tematicky sestavovat.
- 4) Každá skupina si společně projde článek a značky, které si v něm žáci/žákyně poznačili. Pokusí se je porovnat. V případě nesouhlasných a překvapujících informací (označených vykřičníkem) by si žáci/žákyně ve skupině měli vzájemně údaje vysvětlit.
- 5) V dalším kroku se článkem budeme zabývat společně s celou třídou. Nejprve můžeme diskutovat o tom, které informace byly žákům/žákyním známy, případně z kterých zdrojů tyto informace získali, které informace byly naopak zcela nové a s kterými informacemi žáci/žákyně nesouhlasili. Dále diskutujeme o samotném tématu článku a jeho genderových implikacích. Diskusi můžeme podněcovat následujícími otázkami: Považují žáci/žákyně budování tzv. zeleného afrického pásu za užitečné? V čem projekt může africkému kontinentu pomoci? Domnívají se, že bylo správné, aby autorka projektu získala Nobelovu cenu za mír? Má vybudování zeleného pásu odlišné dopady pro ženy a pro muže? V čem se liší postavení afrických žen a mužů?

Komentář:

Aktivita názorně ukazuje, že některé globální problémy mají vzhledem k rozdílné sociální pozici žen a mužů v některých společnostech odlišné důsledky pro ženy a pro muže. Tím se studující učí přemýšlet i o zdánlivě neutrálních tématech z genderové perspektivy, která je ve většině případů zcela relevantní a umožňuje hlubší pochopení problému. Osvojení si genderové perspektivy je podmínkou tzv. gender mainstreamingu – zodpovědného postupu osob ve vedoucích funkcích různé úrovně, při němž jsou u každého konkrétního rozhodnutí zvažovány dopady, které toto rozhodnutí bude mít pro ženy a pro muže.

Problémy životního prostředí máme často tendenci vnímat pouze jako riskantní chování vůči přírodě, neuvědomujeme si však přímé důsledky těchto problémů na život lidí. V kulturách, kde je život obyvatel tradičně úzce svázan s přírodou, mají problémy životního prostředí přímé a kritické dopady na zdraví, životní úroveň i celkové uspořádání společnosti. Jelikož v těchto společnostech jsou na přírodě závislé zejména aktivity žen, které se starají o rodinu a domácnost, ústí často přírodní katastrofy v tzv. feminizaci chudoby. V těchto kulturách mají ženy současně omezené možnosti dostat se z tíživé sociální situace.

K AKTIVITĚ „ZELENÝ PÁS AFRIKOU“

Přečtěte si následující část článku, jehož titulěk zní *Stromy pro demokracii*. Autorkou článku je Wangari Maathai, nositelka Nobelovy ceny za mír roku 2004.

Když jsem vyrůstala ve městě Nyeri ve střední Keni, v mém rodném jazyce kikuju jsme neměli výraz pro poušť. Země byla úrodná a plná lesů. Ale dnes v Nyeri stejně jako ve velké části Afriky a rozvojového světa vodní zdroje vysychají, půda je vyprahlá, lidé na ní nemohou pěstovat potraviny a na denním pořádku je boj o území. A tak by nikoho nemělo překvapit, kde jsem našla inspiraci pro vysazování stromů, jímž jsem chtěla pomoci zajistit základní potřeby žen na venkově.

Jako členka keňské Národní rady žen jsem začátkem 70. let vyslechla řadu žen, které mi vyprávěly, co potřebují: energii, čistou pitnou vodu a výživné potraviny. Jako odpověď na jejich stížnosti jsem s nimi začala vysazovat stromy, abych jim pomohla zahojit krajinu a zlomit bludný kruh chudoby. Stromy zastavují erozi půdy, což vede k uchování vody a zvyšuje vodní srážky. Stromy dávají lidem palivo, materiál na stavbu, krmivo, stín i krásu.

Ženy rozvojového světa řídí chod domácnosti, a tak jsou první vystaveny účinkům ekologické zátěže. Jsou nuceny chodit větší vzdálenosti pro dřevo na vaření a topení, hledat čistou vodu a nalézat nové zdroje potravin, protože ty staré mizí.

Má myšlenka se postupně vyvinula v Hnutí Zelený pás, jež sestávalo z tisíců skupin, převážně žen, které v celé Keni vysadily 30 milionů stromů. Ženy dostávaly malou částku peněz za každé semínko, jež zasadily, takže měly skromný příjem a zároveň zlepšovaly životní prostředí. Hnutí se pak rozšířilo do dalších zemí východní a střední Afriky.

Zdroj: *MF Dnes*, 16. prosince 2004 (kráceno).

Afghánské dívky do škol

Cíl:

Na základě textů z novin se seznámit s podmínkami žen v Afghánistánu jako příkladu chudé země. Přemýšlet o omezeních, v nichž tamní ženy žijí, a o důsledcích, které to má pro celou společnost. Uvažovat o možnostech změny jejich postavení. Vypracovat esej.

Kapitoly:

Gender a globální problémy, Gender a společnost, Gender a školství

Pomůcky:

pracovní list

Čas:

domácí práce + 20 minut

Věk:

druhý stupeň základní školy a střední škola

Velikost skupiny:

běžně velká třída

Postup:

- 1) Rozdáme všem žákům/žákyním jednu kopii pracovního listu s textem o ženách v Afghánistánu.
- 2) Za domácí úkol si žákyně/žáci text přečtou a vypracují esej o úloze vzdělání žen. Pro mladší žáky/žákyně můžeme připravit osnovu eseje či zadat otázky, na něž by měli v eseji odpovědět. Esaj může mít následující strukturu:
 - Proč mají ženy v Afghánistánu nízké vzdělání?
 - Jak se liší v Afghánistánu představy o vzdělání žen a mužů?
 - Jaké důsledky má nízká vzdělanost žen?
 - Jaké pozitivní a negativní společenské změny mohou nastat, pokud se zvýší vzdělanost žen?
 - Jakými prostředky lze zvýšit vzdělanost žen v Afghánistánu?
- 3) Esaj můžeme žákům/žákyním ohodnotit sami. Doporučujeme však spíše využít vzájemné hodnocení studujících ve skupinách. Třídu rozdělíme do 4–5členných skupin. Skupiny by měly být složeny ze žáků/žákyně, u nichž předpokládáme obdobnou úroveň výkonu (nemusí se však shodovat v názorech). Studující ve stejné skupině si vzájemně přečtou své eseje. Hodnotí, které informace, argumenty a názory se vyskytly ve všech pracích, které naopak byly ojedinělé.
- 4) Každá skupina následně představí zbytku třídy výjimečné postřehy a postoje, které se v hodnocených pracích vyskytly. Dále o nich vedeme se třídou diskusi.

Komentář:

Aktivitu doporučujeme zařadit v rámci probírání tématu globální problémy, neboť nízká vzdělanost žen souvisí bezprostředně s tzv. feminizací chudoby. Výchozí text byl vytvořen na základě článků novinářky a novináře dlouhodobě působících v Afghánistánu a spolupracujících se společností Člověk v tísni. Je velmi názorný a pro studující zajímavý. Aktivita předpokládá zpracování eseje. Ačkoliv se jedná o náročný úkol, text žákyním/žákům dobře slouží jako opora.

Prostřednictvím aktivity se ukazuje, že vzdělání není jen soukromou záležitostí a individuálním rozhodnutím každého člověka. Ve společnosti mohou existovat různé bariéry, které znemožňují některým skupinám obyvatel vzdělávat se navzdory jejich přání. Pokud bariéry působí dlouhodobě, dojde v jejich důsledku ke snížení ambic a přání, které jednotlivci vůči svému životu včetně vzdělání mají. Tak například není-li v určité společnosti zvykem, aby ženy dosahovaly vyššího vzdělání, a existují-li formální překážky k jeho dosažení, velice málo dívek a žen cítí potřebu studovat. Pokud by se nemohly se svým vzděláním uplatnit, nemají k němu motivaci. Kdyby však ve společnosti panovaly odlišné podmínky, potřebu vzdělání by pravděpodobně cítilo podstatně více žen.

Cílem aktivity je, aby studující jednak pochopili význam vzdělání pro jednotlivce i pro společnost, a jednak se učili uvažovat v souvislostech. Nízké vzdělání mají studující často tendenci vnímat jako individuální selhání, nezáměr či nedostatek schopností konkrétního člověka. Na příkladu Afghánistánu porozumí tomu, že každá společnost funguje jako systém. Jednotlivé prvky společnosti, včetně vzdělanostní úrovně obyvatelstva, jsou součástí tohoto systému, jsou vzájemně propojené a změna jednoho znamená změnu ostatních. Současně si studující mohou na příkladu Afghánistánu uvědomit i existenci méně zřetelných překážek pro prosazení žen, které existují v různých společnostech včetně naší.

U starších studujících je možné aktivitu rozšířit. Můžeme po nich požadovat, aby při zpracování eseje vycházeli kromě textu z pracovního listu také z dalších informací, které si samostatně vyhledají prostřednictvím internetu (například www.infoservis.net, www.profem.cz, www.charita.cz, www.feminismus.cz aj.).

K AKTIVITĚ „AFGHÁNSKÉ DÍVKY DO ŠKOL“

V Afghánistánu je více než 80 % žen negramotných. Situace se zlepšuje jen pozvolna a bude trvat několik generací, než ženy ve čtení a psaní doženou muže.

Rošangol se před dvěma lety vrátila z uprchlického tábora do rodného Karabachu. Je jí možná 40, možná 50 let. Přesně zná svůj věk v Afghánistánu málokdo. „Moc jsem si v dětství přála chodit do školy. Rodiče mě ale do ní nemohli posílat. Byla příliš daleko a za výuku se muselo platit. Navíc do té školy žádné dívky nechodily,“ vzpomíná Rošangol, jejíž manžel za války zemřel, a ona tak zůstala sama s devíti dětmi – pěti syny a čtyřmi dcerami. Rošangol své dcery do školy také neposílá. Nejbližší škola, společná pro několik vesnic, je totiž vzdálená hodinu cesty pěšky. „Tak daleko dcery nepustím, vždyť mi je někdo unese. Také bych neměla doma nikoho k ruce. Co by potom chlápce po návratu ze školy jedli?“ vypočítává Rošangol. Navíc za negramotnou dívku ženich zaplatí rodině stejně jako za tu, která číst a psát umí. Rošangol však přiznává, že kdyby byla škola přímo ve vesnici, dcery by do ní posílala.

Za vlády Talibanu dívky nesměly do škol chodit vůbec, nyní nejsou na rekonstrukce ani výstavbu nových budov peníze. Do většiny z existujících škol tedy chodí pouze chlápce, dívky toužící po vzdělání jsou odkázány na stany, nebo se dokonce učí jen tak v zahradách pod stromy.

Pokud dívčí školy vzniknou, stávají se často terčem útoků bojovníků Talibanu, zejména na jihu a východě země. Vzdělání je trnem v oku nejen fundamentalistům bojujícím proti ženské snaze uplatnit se jinak než jako hospodyně, ale i části mužů řídicích se tradičním rozdělením rolí. Problém tak nespočívá pouze v nedostatku škol, ale také v přístupu mužů, kteří vzdělání pro ženy za potřebné nepovažují.

„Není pro mne důležité, aby dcery uměly číst a psát. Musejí se hlavně dobře vdát, aby jejich rodiny nehladověly,“ říká Favzija. Její manžel spokojeně přikyvuje. „Pro chlápce má vzdělání význam. Najdou si díky němu lepší zaměstnání. Když to syn dotáhne třeba až na učitele, rodiče z celé vesnice se mu budou skládat na plat. Dívky ale mají jiné problémy,“ vysvětluje Favzija. Hlavním posláním většiny afghánských žen je porodit dostatek potomků, kteří by se o rodiče ve stáří postarali. Vzhledem k tomu, že průměrný věk Afghánců je jen kolem pětácti let, většinu života je žena těhotná nebo se stará o miminko.

Na vesnici, kde nejsou k dostání noviny, není tam elektřina a lidé doma nemají kromě koránu jedinou knihu, potřebu naučit se číst a psát cítí málokdo. V zapadlých oblastech je mnohem palčivějším problémem neznalost základních pravidel týkajících se hygieny. Programy některých humanitárních organizací jsou proto zaměřené nejen na výstavbu dívčích škol, ale také na seznamování vesničanů s tím, jak dodržovat hygienu. Není žádnou výjimkou, když mladé matky omývají zeleninu pro své děti v potoce, ze kterého pije dobytek a do kterého stékají fekálie z celé obce. Ženy nevědí, že tak své děti řadí mezi ty, které se nedožijí pěti let. Afghánistán zaujímá v úmrtnosti dětí do pěti let čtvrté místo na světě.

Nápad stavět dívčí školy vzešel z aktuální potřeby a poptávky v Afghánistánu, kde je těchto zařízení velký nedostatek. Afghánská vláda dívčí školy podporuje. Nejsou však na ně prostředky. O pomoc jsou proto žádány humanitární organizace, mimo jiné i Člověk v tísni. Tato organizace zahájila projekt stavby několika dívčích škol.

Škola v Langar Khaně je po Madanu, postaveném loni ve vesnici Pul-i Chumli, druhou stavbou, kterou se v rámci projektu zatím podařilo dokončit. Stála zhruba 1,8 milionu korun a umožní takřka šesti stovkám dívek získat vzdělání v důstojných podmínkách. „Vzdělání se u nás bude nyní více rozšiřovat, neboť vzdělané dívky, jež jednou budou matkami, budou chtít, aby i jejich děti chodily do školy,“ řekl v den zahájení ředitel nové školy.

Zdroj: Text byl sestaven za použití článku Petry Procházkové „Mnoho dívek o vzdělání stále jen sní“ a článku Jana Pavelky „Výchova dívek v Afghánistánu“. Oba články byly publikovány na www.infoservis.net v květnu 2005.

Více informací o projektu stavby dívčích škol společnosti Člověk v tísni naleznete na www.madan.cz.